

El teixit empresarial com a factor de cohesió a Catalunya: hi ha evolucions divergents?

Autors: Anna Garriga i Núria Porta

Abstract:

La realitat empresarial catalana té trets comuns a tot Catalunya, però territorialment el teixit econòmic és ben divers. La diversitat empresarial requereix una major anàlisi per detectar evolucions divergents entre comarques i demarcacions. S'analitza l'evolució del teixit empresarial pel període 2008-2023. Es dedueix una tendència a l'especialització per comarques i una major concentració del desenvolupament econòmic a l'entorn de les ciutats. La major centralitat econòmica a Catalunya marca la diferència respecte les comarques d'interior i, sobretot, deixa enrere les comarques de Pirineus. L'evidència no dona suport al discurs mediàtic de que l'economia catalana tendeix massa cap al turisme. En canvi, sí que es constata la pèrdua de competitivitat d'una part de la indústria metal·lúrgica, maquinària, material elèctric i de transport, així com la fortalesa de la indústria d'alimentació i química localitzades en algunes comarques. En síntesi, les divergències observades determinen que calen polítiques específiques per obrir noves oportunitats a comarques.

Paraules clau: economia, Catalunya, desenvolupament, desigualtats, comarques.

Presentació

Aquesta recerca incipient sorgeix de la inquietud per la poca atenció als impactes territorials de certes mesures polítiques i recomanacions, sovint presentades amb un to generalista i universal que sorprenen, i a vegades topen a algunes realitats locals.

Recentment, es succeeixen als mitjans evidències que posen de manifest que el creixement econòmic a Catalunya en termes de PIB per càpita no ha estat tan favorable des del 2000 ençà, comparant-lo amb el creixement a altres països. Certament l'anàlisi econòmica ha estat més centrada en les diferències inter-territorials que en les intra-territorials, que en aquest treball es reivindiquen com a necessàries. Certament l'anàlisi territorial dins de Catalunya ens porta a un debat “vell”, amb llargues arrels històriques i en aquest sentit reprenem la recerca prèvia de (Fluvià, 2010) a qui agraïm la seva col·laboració i suggeriments en aquesta recerca. I, en les seves paraules, un debat “vell” no vol dir “passat i superat” sinó que té tant de “vell” com d’“actual”.

L'observació del creixement econòmic a Catalunya ve de molt enrere, només cal consultar treballs previs realitzats per historiadors econòmics. És el cas de (Tirado et al, 2024, 90-98) que aporta una caracterització de l'evolució històrica de la desigualtat econòmica territorial a Espanya per constatar que “ El primer és que Catalunya segueix sent una de les regions més pròsperes de l'Estat gràcies a la posició adquirida durant la primera gran fase del desenvolupament econòmic espanyol, entre 1860 i 1930. Des de llavors, el PIB català no ha parat de caure en termes relatius. Catalunya va ser la locomotora d'Espanya i la inèrcia l'ha mantingut durant més d'un segle en les primeres posicions, en una dinàmica en què la convergència de rendes entre regions ha estat la norma fins als anys 1980”. I, conclou: “La darrera de les llargues fases que dibuixa la desigualtat territorial és la que transcorre des dels anys 1980 fins a l'actualitat”. Per tant, Catalunya va perdent paulatinament posició econòmica competitiva i les desigualtats territorials tornen a despuntar.

I dins de Catalunya? Hi ha divergències en el creixement intra-territorial? Convé que les mesures de política econòmica atenguin la creixent diversitat territorial que s'intueix? L'objectiu d'aquest treball és aportar una nova aproximació respecte l'evolució del creixement econòmic a Catalunya a través de les seves comarques per observar les evolucions divergents. Els episodis de crisis accentuen els desequilibris i desigualtats. Sembla oportú preguntar-se si també els desequilibris territorials s'accentuen en les crisis i si es recuperen en les fase d'expansió. I, si els desequilibris persisteixen o s'agregen, caldran polítiques sectorials que atenguin els matisos que la diversitat territorial requereix, més encara en un horitzó de concentració empresarial. És a dir, la plasmació territorial de les polítiques econòmiques és una dimensió a vigilar.

Anàlisi econòmica, període 2008-2023, i resultats

La sèrie temporal analitzada és des del 2008, darrer any de creixement econòmic abans de la crisi financera i immobiliària, al 2023. Fins al 2021 es prenen les dades del Valor Afegit Brut (VAB) comarcal de l'Idescat i es completa la sèrie amb les estimacions pel 2022 i 2023 de l'Anuari Comarcal del BBVA. La sèrie de dades permet constatar els desiguals efectes per comarques de les dues darreres crisis econòmiques profundes, la crisi financera del 2008 i la crisi covid del 2020.

La Figura 1 mostra la taxa de creixement del VAB i el VAB per càpita a cada comarca i per al període 2008-2023. No s'incorpora el Moianès, que inclou municipis que abans constaven al Bages, Vallès Oriental i Osona, al no disposar de la sèrie temporal completa.

Una primera lectura global per comarques permet observar que es produeix una concentració d'activitat econòmica més elevada a les ciutats i el seu entorn. Vegi's com la mitjana del creixement del VAB a Catalunya, d'un 24,85%, posiciona per damunt o molt a prop les grans ciutats de Catalunya. És el cas del Tarragonès, Barcelonès, Segrià i Gironès, que incorporen les capitals de demarcació, però també de les seves àrees d'influència i proximitat. Seria el cas del Vallès Occidental i Oriental, Baix Llobregat i Osona, en el cas de Barcelona; o, el Pla de l'Estany i La Selva, pel cas de Girona.

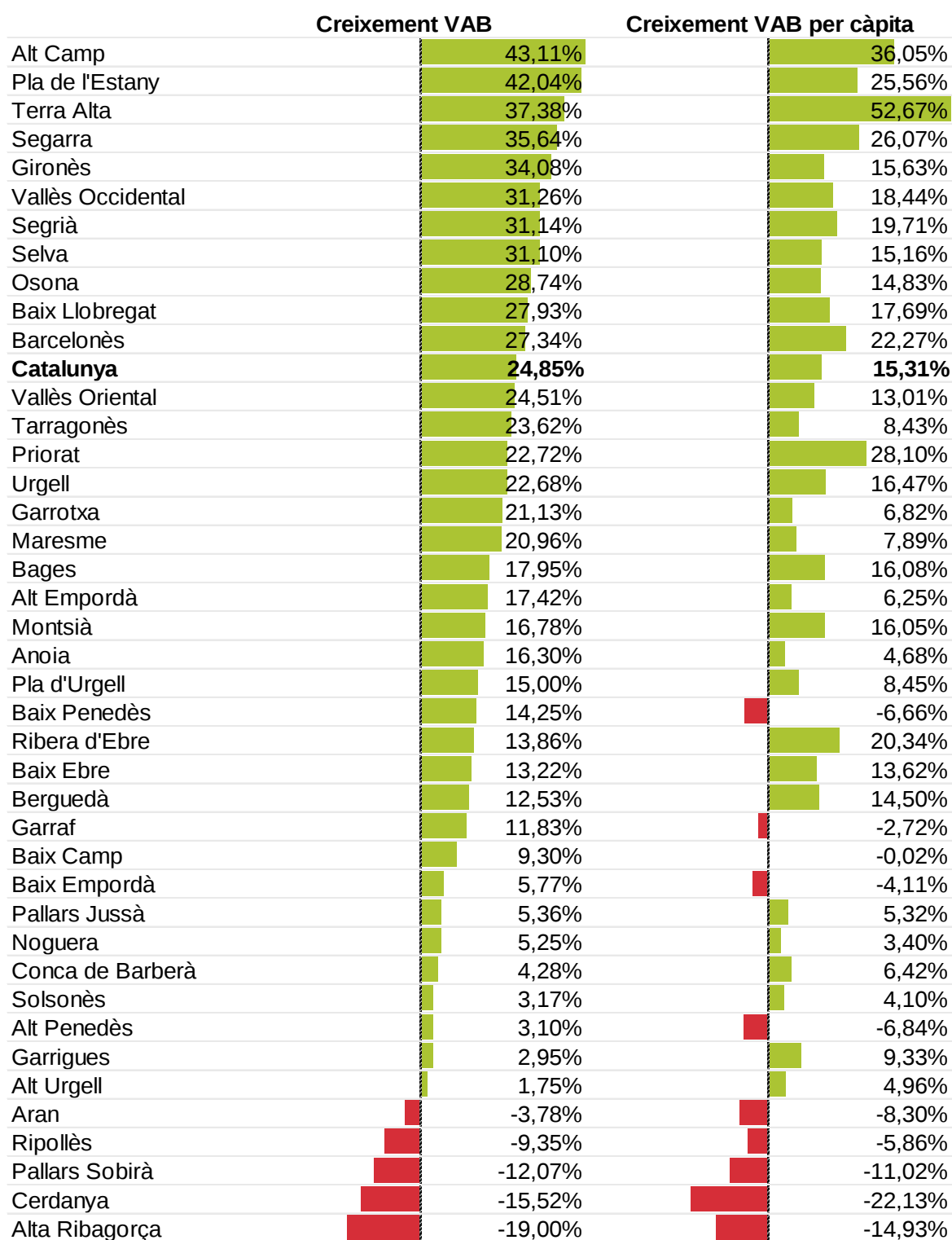
A l'extrem oposat, amb les menors taxes de creixement s'hi troben les comarques de Pirineus, comarques molt allunyades dels grans nuclis d'activitat del país. En el cas d'Aran, Ripollès, Pallars Sobirà, Cerdanya i Alta Ribagorça, les taxes de creixement són significativament negatives. I la resta de comarques de Pirineus, Alt Urgell, Solsonès i Pallars Jussà, mostren taxes positives però molt petites, el que dibuixa als Pirineus un escenari de manca d'activitat econòmica i empresarial.

I, en una posició intermèdia es troben les comarques d'interior, amb taxes de creixement positives però minses, que generalment encara es veuen més reduïdes al calcular-les en termes per càpita.

Tot plegat permet testimoniar que en aquest període a Catalunya s'ha produït un clar augment de la centralitat i que el creixement econòmic del país deixa enrere, sobretot, a les comarques d'alta muntanya.

La lectura de les taxes de creixement del VAB per càpita encara agreuja més les diferències. Nou comarques apareixen amb un creixement negatiu, trobant-se el mínim en un -22,13% a la Cerdanya. El màxim creixement és a Terra Alta amb un 52,67%, essent la mitjana catalana del 15,31%. El que explica aquesta desigual evolució econòmica cal trobar-ho en la diferent composició sectorial de l'economia de cada comarca.

Figura 1: Taxes de creixement de VAB i VAB per càpita per comarques, període 2008-2023.

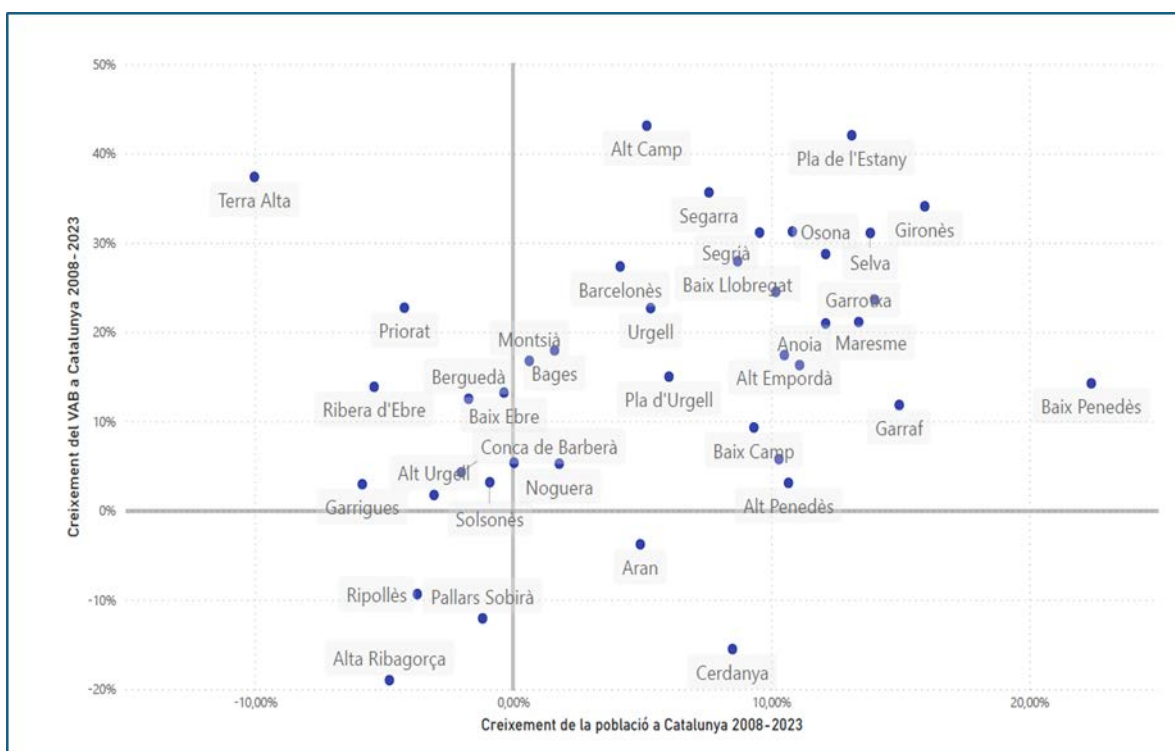

Font: Elaboració pròpia a partir de dades Idescat (2008-2021) i Anuari BBVA (2022, 2023)

Per demarcacions, la lectura també demostra que hi ha diferents velocitats de creixement. En termes per càpita, el creixement del VAB a Girona i Tarragona, un 8,59% i un 8,35% respectivament, son taxes molt inferiors a la mitjana catalana (15,31%). El major creixement a Catalunya el lidera la demarcació de Barcelona amb un 17,21%, seguida de Lleida amb un 14%. És a dir, que Barcelona centralitza el creixement econòmic del país.

Si es completa la lectura del VAB en termes per càpita, cal relacionar el creixement amb els moviments de població a les comarques. A continuació es pretén mostrar a la Figura 2 la relació entre variacions de població i variacions de VAB. La Figura 2 posa en evidència que hi ha dotze comarques que durant el període 2008-2023 han perdut població. De les comarques de Pirineus, només a Aran i la Cerdanya guanyen població però, clarament, perden activitat econòmica. Ripollès, Alta Ribagorça i Pallars Sobirà son els casos que mostren una tendència al despoblament molta lligada a una forta caiguda de l'activitat econòmica i empresarial a la comarca. I, el gruix de comarques catalanes s'identifiquen amb majors increments de població relacionats amb creixement positiu d'activitat econòmica.

Figura 2: Creixement del VAB i creixement de la població a Catalunya, per comarques, període 2008-2023

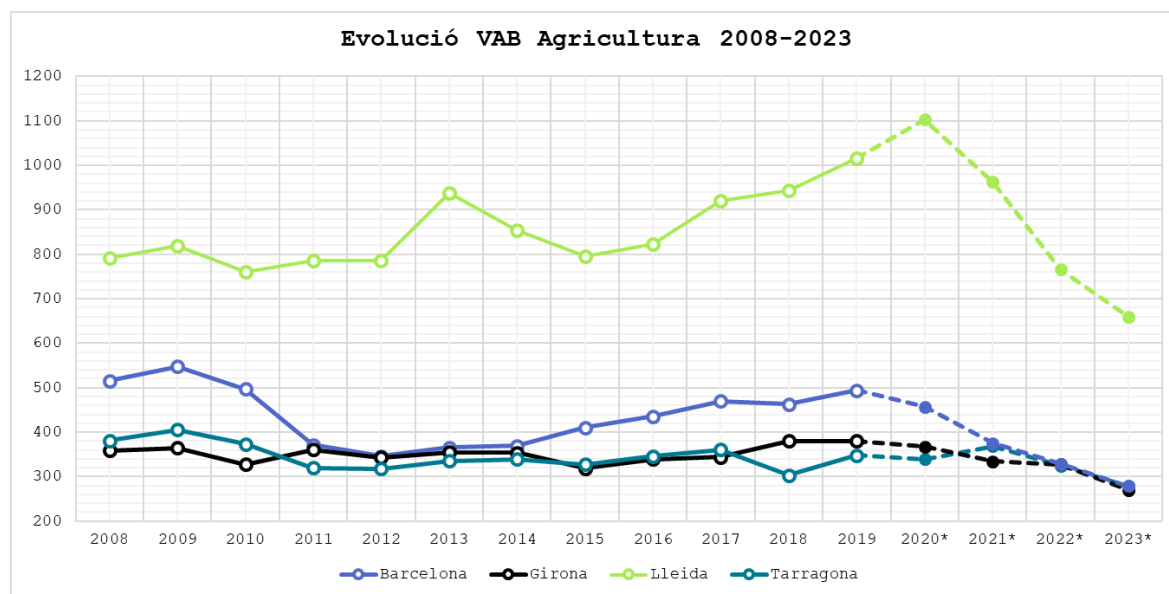
Font: Elaboració pròpia a partir de dades Idescat (2008-2021) i Anuari BBVA (2022, 2023)

Per comprendre l'abast dels desiguals comportaments econòmics de les comarques primer s'analitza l'evolució sectorial. A la Figura 4 es descompon el VAB pels sectors agregats d'activitat: serveis, indústria, agricultura i construcció, per a cada una de les comarques catalanes.

Començant per comentar l'evolució del sector agrari cal comprendre tres condicionants diferents: el pes de l'agricultura, la seva evolució progressiva i els efectes de la sequera dels darrers anys de la sèrie.

L'any 2020 el percentatge que representava el sector agrari sobre el VAB total a Catalunya era d'un 1%; ara bé, representava el 10,2% a la demarcació de Lleida, del 2% a Girona, l'1,9% a Tarragona i el 0,28% a Barcelona. Tal i com s'observa a la Figura 3, en el període 2008-2023, al conjunt de les demarcacions de Barcelona i Tarragona la pèrdua de pes del sector ha estat progressiu, a Girona el sector manté el seu VAB fins al 2020 però cau per l'impacte de la sequera, i a Lleida del 2008 al 2020 el sector agrari va créixer un 39,3% però l'impacte de la sequera els darrers anys ha estat també molt evident.

Figura 3: Evolució del VAB del sector agrari, per demarcacions, entre 2008 i 2023.

Nota: es pren el 2008 com a any base.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades Idescat (2008-2021) i Anuari BBVA (2022, 2023)

Per comarques, l'impacte de la sequera és general a totes les comarques pel que el sector agrari requereix de fortes mesures compensatòries i que condueixin al sector a una major resiliència futura. Però, previ a l'impacte de la sequera, cal observar el desigual comportament del sector així com el diferent pes sobre el VAB a cada comarca (vegi's Figura 4).

A les comarques del Pirineu és on es troben els valors més negatius del sector. La caiguda major és al Ripollès, on l'any 2008 el sector agrari representava un 3% del VAB i del 2008 al 2023 el sector s'ha reduït un 89%. A l'Aran la caiguda també és d'un 87% però el sector agrari representava l'any 2008 un 0,5% del VAB. A l'Alt Urgell el sector tenia un pes el 2008 del 6,4% i la caiguda és d'un 69%. Al Pallars Jussà en canvi, el comportament és diferent, representava al 2008 un 4,8% del VAB i del 2008 al 2020 el sector gairebé es doble, però l'impacte de la sequera torna el sector a valors inferiors als de 2008.

Una menció especial mereixen les comarques de Lleida, atès el pes del sector a l'economia de comarques. A la Segarra el sector representava un 2,7% del VAB l'any 2008, que va multiplicar el seu valor per 2,3 fins l'any 2020, valor que la sequera ha reduït considerablement però mantenint un valor positiu de creixement global. Al Segrià el sector representava un 6,4% del VAB i fins al 2020 va augmentar un 33% però la sequera porta el valor del 2023 per sota al de 2008. A les Garrigues el sector pesa un 17% del VAB i fins al 2020 va augmentar un 33,9% assumint una forta caiguda per la sequera dels darrers anys. Al Pla d'Urgell el sector es manté molt estable amb poc efecte per la sequera. És a dir, el comportament del sector a les comarques lleidatanes seria favorable si no fos per l'impacte de la sequera.

La taxa de creixement elevada i positiva del Barcelonès és el resultat de que fins al 2020 la producció gairebé es va multiplicar per quatre i també ha tingut un alt impacte per la sequera. Forma part de les escasses comarques catalanes on l'evolució del sector és favorable. Malgrat la favorable evolució en el cas del Barcelonès, cal remarcar que el sector agrari pesa molt i molt poc a l'economia de la comarca. En el mateix sentit, a Osona el sector representava un 2,2% del VAB el 2008 i fins al 2020 creix un 32% però l'impacte de la sequera redueix un 67% el VAB.

La major part de les comarques restants de Catalunya presenten un comportament negatiu, sobretot per l'impacte de la sequera, però també per la contracció progressiva del propi sector. Per exemple, el Priorat l'any 2008 el VAB del sector era un 5,4% i fins al 2020 cau un 39,1% al que s'afegeix una caiguda addicional del 37,5% per la sequera. Un cas semblant es dona a l'Alt Empordà.

El diagnòstic és clar, el sector agrari té molts components per subsectors i d'especialització comarcal, però en general, el sector és la vàlua més feble de l'economia catalana que té un major impacte negatiu sobre aquelles contrades més rurals. A Catalunya hi ha les condicions per a què el sector agrari recuperi pes al conjunt de l'economia catalana per aproximar-se als valors de VAB més elevats que es troben a països europeus, i especialment als països del mediterrani.

Figura 4: Descomposició del VAB per sectors agregats d'activitat, per comarques, període 2008-2023

Font: Dades del 2008 al 2021 de l'Idescat. Dades del 2022 i 2023 són una estimació feta a partir de l'Anuari Econòmic Comarcal del BBVA.
Dades 2020 i 2021 són provisionals, i les del 2022 i 2023 estimacions.

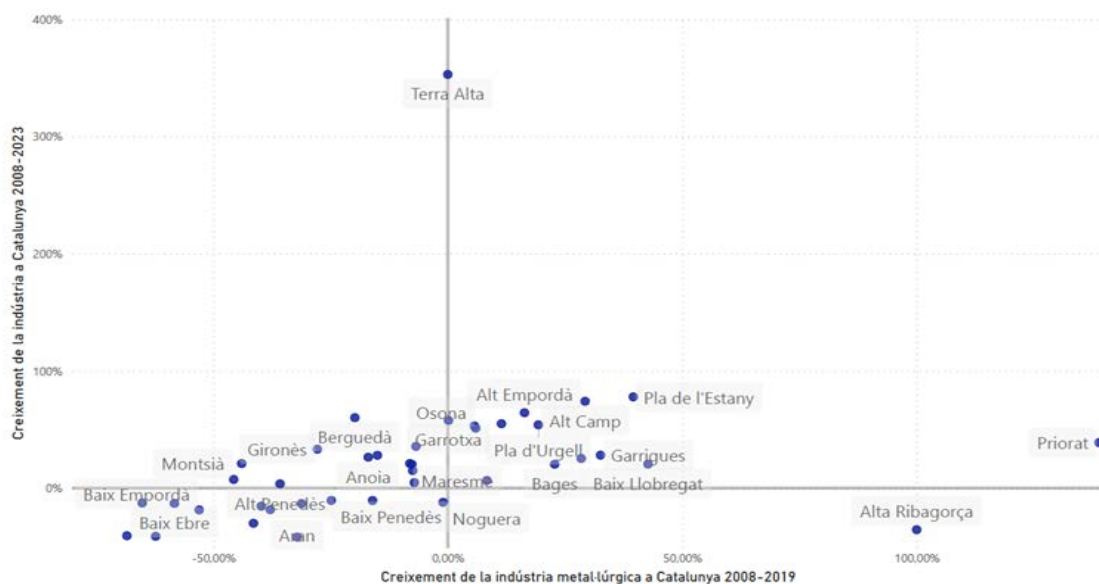
A la Figura 4 s'observa molt clarament el retrocés del sector de la construcció degut a dos efectes: primer, el més importat, és l'impacte de la crisi financera causada per la bombolla immobiliària que va esclatar el 2008; i segon, la desigual evolució comarcal d'ençà la crisi. La caiguda mitjana del sector a Catalunya ha estat d'un 53,8% des del 2008 ençà. Va ser una crisi general, sens dubte. Ara bé, hi ha comarques que han començat a recuperar lleugerament el sector i altres, per contra, han aprofundit en la caiguda. La caiguda contínua del sector de la construcció o la no recuperació del sector es produeix en tres tipus d'escenaris: comarques que perden població, comarques que perden VAB o comarques que perden població i VAB alhora. Comarques que presenten una elevada taxa de decreixement perquè continuen reduint el sector des del 2008 i que, simultàniament perden població són destacades les comarques de Priorat, Berguedà, Terra Alta o Ribera d'Ebre. Comarques que continuen amb taxes decreixents al sector i on no decreix la població però sí que decreix el seu VAB són Cerdanya, Aran, Alt Penedès. I comarques on el sector de la

construcció cau mentre la comarca perd població i perd VAB son Alta Ribagorça, Ripollès, Pallars Sobirà, Garrigues, Alt Urgell o Solsonès.

Aquestes xifres encara reforcen més que el problema de l'habitatge és un problema de país arreu i les dades evidencien que fa 15 anys que pràcticament no es construeix a Catalunya. La manca d'habitatge en lloguer assequible o en propietat amb un accés raonable al crèdit hipotecari fa que el sector de la construcció no es reactivi a cap comarca de manera significativa.

Passant a detallar el comportament per comarques de la indústria, tal i com s'observa a la Figura 4, hi ha 14 comarques catalanes on el VAB del sector industrial cau. D'aquestes, 7 son a Pirineus. És a dir, que aquestes 7 comarques de Pirineus no només perden VAB per l'agricultura i la construcció sinó també pel sector industrial. Abans d'entrar en més detall per comarques cal preguntar-se si la pèrdua de teixit industrial es deu a la pèrdua de competitivitat de la indústria "Metal·lúrgia, maquinària, material elèctric i de transport" que ha deixat de ser competitiva arreu d'Europa i/o s'ha deslocalitzat. A la següent figura es mostra molt clarament la relació positiva. Efectivament, una bona explicació de la pèrdua de teixit industrial a les comarques catalanes es deu a la pèrdua del sector industrial dedicat a "Metal·lúrgia, maquinària, material elèctric i de transport".

Figura 5: Relació entre el creixement de la indústria "Metal·lúrgia, maquinària, material elèctric i de transport" i el creixement de la indústria en el seu conjunt, per comarques, període 2008-2023

Font: Elaboració pròpia a partir de dades Idescat (2008-2021) i Anuari BBVA (2022, 2023)

Fent un apunt històric, citar la conclusió de (Puig,2024,84-90) “Si la Primera Revolució Industrial va crear una forta especialització tèxtil i un predomini de la petita i mitjana empresa familiar que es desmantellaria tard i dolorosament, la segona ha deixat una empremta profunda, reforçada per la integració econòmica a Europa. És la que explica la fortalesa de les indústries de l'automòbil, química-farmacèutica i de l'alimentació en el context de la desindustrialització que ha experimentat Catalunya des de finals del segle passat. Arrenca també de la segona onada industrialitzadora el paper central que el capitalisme familiar i les multinacionals europees continuen exercint en l'entramat empresarial català”.

Vist a través de l'evolució més recent de la indústria a comarques, el teixit empresarial al sector industrial és molt divers a Catalunya i quan s'observa el detall comarca a comarca, no només s'observen els fets abans esmentats sinó que es defineixen les diferents especialitzacions industrials que es van establir territorialment al país.

A la Figura 1 ja destacava la Terra Alta pel més gran creixement del seu VAB per càpita, resultat de dos fets: un decrement de la població i un gran augment del VAB industrial. I quan es desgrana el VAB s'observa que l'augment és el resultat de que s'ha multiplicat per 2,5 el subsector industrial “Alimentació, tèxtil, fusta, arts gràfiques, química i cautxú” i s'ha multiplicat per 30 el subsector “Indústries extractives, energia, aigua i residus”. Aquest darrer subsector en creixement s'explica per la instal·lació de parcs eòlics a Terra Alta.

Val a dir, que aquest subsector “Indústries extractives, energia, aigua i residus” manté la mateixa pauta de comportament pràcticament arreu del territori, o bé es manté o bé creix molt lleugerament. Només hi ha fortes variacions en les comarques afectades per les polítiques energètiques que afavoreixen la introducció de noves energies renovables, com és el cas abans esmentat de Terra Alta o la Ribera d'Ebre on un 68% del VAB de la comarca prové d'aquest subsector i en el període ha augmentat un 22,6%.

A l'extrem oposat es troben les comarques en què cauen els altres dos subsectors industrials: “Alimentació, tèxtil, fusta, arts gràfiques, química i cautxú” i “Metal·lúrgia, maquinària, material elèctric i de transport”. És el cas de les comarques: Cerdanya, Alta Ribagorça, Aran, Ripollès, Pallars Sobirà, Alt Urgell, Noguera, Pallars Jussà, Baix Penedès, Barcelonès i Conca de Barberà. Si bé a les comarques de Pirineus el pes de la indústria sobre el VAB total de la comarca és molt menor (un 4,2% a la Cerdanya, per exemple), a la Conca de Barberà la indústria representa l'any 2023 un 43,6% del VAB total de la comarca. És a dir, que la mateixa evolució negativa del VAB industrial no té el mateix impacte arreu del país, pel que cal prestar molta atenció als efectes comarcals.

Amb un comportament positiu del sector “Alimentació, tèxtil, fusta, arts gràfiques, química i cautxú”, on creix el VAB a les comarques de: Garrotxa (82%), Pla de l'Estany (es duplica), Osona (es duplica), Alt Camp (131%), Berguedà (124%), Priorat (81%), Urgell (83%), Segarra (54%), La Selva (36%), Vallès Occidental (32%), Pla d'Urgell (53,6%), Alt Empordà (72%) o Tarragonès (97%). I, pel que fa a la importància d'aquest subsector industrial per

comarques, destacar que al 2023 el pes sobre el VAB total de la comarca és del 39% a la Segarra, del 29% a la Garrotxa, el 20% a Osona, un 19,8% a La Selva o un 33% al Vallès Oriental.

També cal tenir present que el pes de la indústria per demarcacions és desigual. Mentre a Barcelona representa un 17,5% del VAB, a Lleida un 18,5%, a Girona un 20,3% i a Tarragona un 28,4%, l'any 2023

Fent una anàlisi acurada de l'evolució del sector serveis, el primer que es veu a la banda baixa és que la Cerdanya és l'única comarca on el VAB del sector serveis és negatiu. És a dir, la Cerdanya és l'única comarca de tot Catalunya que té un comportament negatiu en tots els sectors d'activitat i només s'aprecia un comportament molt lleugerament positiu pel que fa a l'Hostaleria.

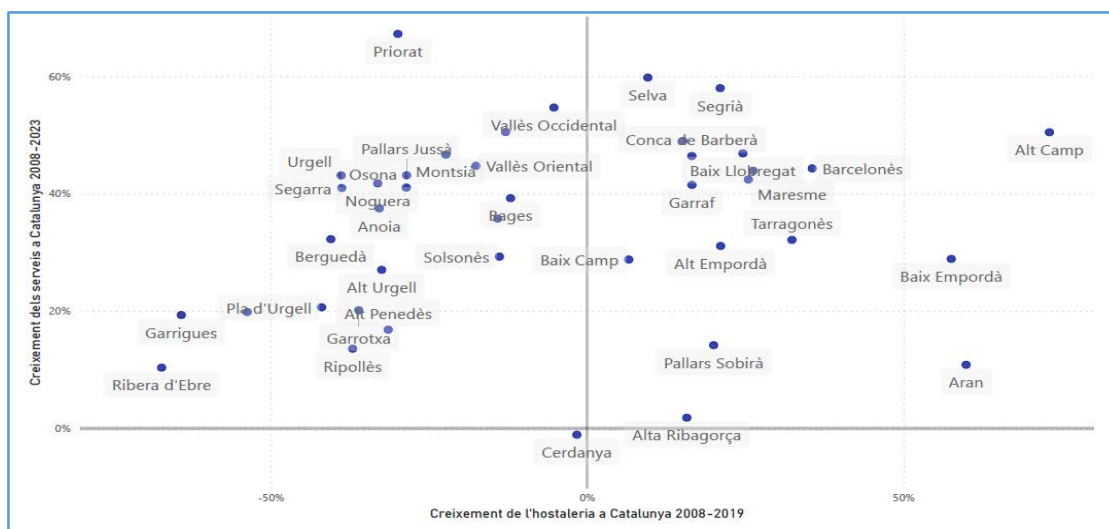
Al conjunt de Catalunya, el sector serveis ha augmentat des del 2008 al 2023 en un 43,83%, essent el component més rellevant del VAB. L'any 2021, el sector serveis representa a Barcelona un 76,7% del VAB total, un 69,7% a Girona, un 66% a Lleida i una 62,4% a Tarragona. No cal dir que el comportament comarcal és ben divers. Per exemple, una comarca pròspera com la Garrotxa, eminentment industrial, mostra una retrocés del sector serveis tant en comerç, hostaleria, transport i activitats financeres, mostrant només valors de creixement positius en Administració Pública i Activitats immobiliàries tècniques i administratives. També torna a ser destacable que les comarques de Pirineus només mostra una evolució favorable l'Hostaleria i un molt lleuger augment en serveis de l'Administració Pública.

En aquest punt és important senyalar que hi ha comarques que tenen una activitat empresarial més diversificada com és el Ripollès o el Solsonès, en canvi d'altres com el Baix Empordà, Aran, Alta Ribagorça o Cerdanya, entre moltes altres, estan més especialitzades en el sector turístic. A continuació es vol aprofundir en el debat actual respecte l'evolució suposadament desmesurada del turisme a Catalunya, una opinió pública de la que molts mitjans de comunicació es fan ressò.

La Figura 6 mostra si hi ha una relació entre el creixement de l'Hostaleria i el creixement del sector serveis. Per mesurar el creixement del subsector Hostaleria es calcula la taxa pel període 2008-2019 per excloure l'impacte de la pandèmia sobre el sector turístic, que més endavant s'aborda. Vegi's que, en principi no hi ha massa relació entre les dues variables.

Durant el període 2008-2019 hi ha 24 comarques catalanes on el sector Hostaleria té una evolució negativa però el comportament del conjunt del sector serveis és molt desigual. Mentre a comarques com la Garrotxa i el Ripollès la Hostaleria té un comportament negatiu el sector serveis creix poc, però al Pallars Jussà o al Priorat la Hostaleria té el mateix comportament negatiu en canvi el sector serveis globalment augmenta molt, evidentment per l'evolució favorable dels altres components.

Figura 6: Relació entre el creixement de la Hostaleria al període 2008-2019 i el creixement del sector serveis en el seu conjunt, per comarques, període 2008-2023

Font: Elaboració pròpia a partir de dades Idescat (2008-2021) i Anuari BBVA (2022, 2023)

Per entrar més en detall de l'evolució del sector turístic a Catalunya, descendant a les diferents comarques s'ha elaborat la Figura 7 que desagrega la taxa de creixement del sector pel període 2008-2023 amb les variacions abans i després de la pandèmia. Vegi's que al conjunt de Catalunya el VAB de l'Hostaleria va augmentar un 17,54% en el període 2008-2019 i a efectes de la pandèmia des del 2019 al 2023 el sector va retrocedir un 17,19%, és a dir, que tal i com apunten les xifres més recents el sector turístic l'any 2024 només haurà recuperat la situació que el sector havia assolit l'any 2019, any previ a la pandèmia. Ara bé, el comportament del subsector Hostaleria per comarques és molt dispar.

El sector turístic és molt present a les comarques de la costa catalana, al Pirineu i en menor mesura a l'interior, a més de les ciutats més grans del país. Si observem totes les comarques de Pirineus, on per exemple l'Hostaleria l'any 2019 representava un 29,3% del VAB total de la comarca a l'Aran o un 22,8% a l'Alta Ribagorça, el comportament és en general desfavorable en tot el període a totes les comarques, amb l'excepció d'Aran. A Aran el VAB va créixer un 59,9% entre 2008 i 2019 però la caiguda del 24,59% per la pandèmia ha suposat una caiguda que es manté fins al 2023. A l'Alta Ribagorça i Pallars Sobirà la situació és molt similar. I és pitjor la situació del sector a la Cerdanya, Ripollès, Alt Urgell, Solsonès i Pallars Jussà on el sector ja havia tingut un decreixement en el període 2008-2019 i no es recupera malgrat que la pandèmia ha suposat en algun cas un lleuger augment del turisme.

En síntesi, hi ha 24 comarques catalanes on el sector Hostaleria ha perdut VAB en el període 2008-2019 i totes 24 mantenen una caiguda similar fins al 2023. Aquestes comarques abracen tant comarques de Pirineus, com d'interior, com de costa.

Figura 7: Detall del creixement del sector Hostaleria, per comarques, període 2008-2023 desagregat per abans i després de la pandèmia.

Comarques	Creixement Sector Serveis, 2008-2023	Creixement Hostaleria		
		2008-2019	2019-2023	2008-2023
Priorat	67,24%	-29,90%	11,47%	-21,86%
Selva	59,79%	9,60%	-7,54%	1,33%
Segrià	57,99%	21,04%	-18,16%	-0,94%
Vallès Occidental	54,68%	-5,24%	-16,32%	-20,71%
Pla de l'Estany	50,51%	-12,88%	0,67%	-12,30%
Alt Camp	50,47%	73,06%	-47,28%	-8,76%
Gironès	48,99%	15,16%	-10,06%	3,57%
Baix Llobregat	46,87%	24,62%	-16,71%	3,80%
Montsià	46,66%	-22,31%	0,92%	-21,60%
Conca de Barberà	46,42%	16,55%	-1,82%	14,43%
Vallès Oriental	44,75%	-17,54%	-8,86%	-24,85%
Barcelonès	44,31%	35,58%	-26,48%	-0,32%
Baix Penedès	43,92%	26,22%	-35,12%	-18,11%
Catalunya	43,83%	17,54%	-17,19%	-2,66%
Pallars Jussà	43,14%	-28,52%	16,47%	-16,75%
Urgell	43,11%	-38,86%	13,82%	-30,42%
Maresme	42,41%	25,49%	-13,39%	8,69%
Noguera	41,76%	-33,09%	1,54%	-32,06%
Garraf	41,50%	16,56%	-12,16%	2,40%
Osona	41,04%	-28,57%	-11,43%	-36,73%
Segarra	40,98%	-38,78%	-14,68%	-47,76%
Bages	39,23%	-12,09%	-6,77%	-18,04%
Anoia	37,49%	-32,84%	0,89%	-32,25%
Baix Ebre	35,76%	-14,13%	6,33%	-8,70%
Berguedà	32,24%	-40,49%	4,03%	-38,09%
Tarragonès	32,13%	32,38%	-4,47%	26,46%
Alt Empordà	31,08%	21,10%	6,20%	28,61%
Solsonès	29,27%	-13,86%	3,39%	-10,94%
Baix Empordà	28,87%	57,55%	-0,53%	56,72%
Baix Camp	28,78%	6,59%	0,14%	6,74%
Alt Urgell	27,01%	-32,46%	4,58%	-29,37%
Pla d'Urgell	20,63%	-41,94%	-13,01%	-49,49%
Garrotxa	20,12%	-36,08%	-3,65%	-38,41%
Terra Alta	19,83%	-53,71%	11,44%	-48,41%
Garrigues	19,31%	-64,13%	14,18%	-59,05%
Alt Penedès	16,81%	-31,43%	-4,42%	-34,46%
Pallars Sobirà	14,16%	20,00%	-10,20%	7,76%
Ripollès	13,57%	-37,05%	10,39%	-30,51%
Aran	10,83%	59,90%	-24,59%	20,58%
Ribera d'Ebre	10,34%	-67,23%	15,79%	-62,06%
Alta Ribagorça	1,81%	15,76%	-31,13%	-20,28%
Cerdanya	-1,10%	-1,62%	0,04%	-1,57%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades Idescat (2008-2021) i Anuari BBVA (2022, 2023)

Un comportament molt favorable es troba a l'Alt Empordà on al 2023 ja s'havia superat el VAB del 2019, que havia estat creixent un 21.1% des del 2008 al 2019, tenint present que l'Hostaleria representava un 13,7% del VAB total de la comarca al 2019. Igualment, és molt favorable el subsector de l'Hostaleria al Baix Empordà que havia crescut fins al 2019 en un 57,55% en una comarca on el VAB de l'Hostaleria representa un 17,4% del VAB total de la comarca, pel que la seva total recuperació dels efectes negatius de la pandèmia és una bona perspectiva per la comarca. Evidentment, caldria aprofundir més en el motiu d'aquest creixement del VAB si és per quantitat o per qualitat. Per exemple, en el cas del Baix Empordà el creixement és per qualitat atesa la forta reconversió de places hoteleres de 3 o menys estrelles cap a places de 4 o més estrelles durant el període el que ha conduït a un augment de preus basats en la qualitat, el millor escenari de futur possible per al sector turístic.

Tarragonès, Barcelonès, Gironès i Segrià l'any 2023 no havien recuperat el sector de l'Hostaleria respecte el 2019. Si bé, cal tenir present que les dades de VAB del 2021 encara són provisionals i les dades del 2022 i 2023 estan basades en les estimacions comarcals de la Fundació BBVA.

En definitiva, a Catalunya no es pot afirmar que actualment el turisme té massa pes econòmic; ans al contrari, als darrers 15 anys l'Hostaleria ha perdut pes a l'economia de la majoria de comarques. Sí que cal que el turisme creï més valor a les comarques.

Resum i conclusions

L'evidència aporta un provisional suport empíric sobre l'accentuació dels desequilibris territorials i, per tant, una primera recomanació d'aprofundir en aquest programa de recerca, que no per vell i conegut deixa de ser actual i vigent. Un resultat general és la necessitat de revisar les polítiques en dos sentits: un, tenir present l'impacte territorial de les polítiques de caràcter general; i, dos, plantejar una política territorial específica per algunes comarques i realitats locals (especialment, per les comarques de muntanya).

A mode de conclusions més concretes, dir que les taxes de creixement del VAB per comarques, durant el període 2008-2023 mostren que es produeix una concentració d'activitat econòmica més elevada a les ciutats i el seu entorn. Les menors taxes de creixement es troben a les comarques de Pirineus, comarques molt allunyades dels grans nuclis d'activitat del país, i en una posició intermèdia es troben les comarques d'interior amb taxes positives però molt minses. El càlcul de les taxes de creixement del VAB per càpita agreuja més les diferències, de manera que nou comarques apareixen amb un creixement negatiu. Sens dubte es produeix una major concentració d'activitat a les ciutats i, per tant, un augment de la centralitat a Catalunya. Un fet molt destacable és que en aquest període hi ha dotze comarques que han perdut població.

El sector agrari es compona de molts subsectors i d'especialització comarcal, però en general, el sector és la vàlua més feble de l'economia i evoluciona negativament amb un major impacte sobre les contrades més rurals. A Catalunya hi ha les condicions per a què el sector agrari recuperi pes al conjunt de l'economia catalana per aproximar-se als valors de VAB més elevats que es troben a països europeus, i especialment als països del mediterrani.

El retrocés del sector de la construcció es deu a dos efectes: primer, el més important, és l'impacte de la crisi financera per la bombolla immobiliària; i segon, la desigual evolució comarcal d'ençà la crisi. Hi ha comarques que han començat a recuperar lleugerament el sector i altres, per contra, han aprofundit en la caiguda. L'evolució per comarques reforça la hipòtesi que el problema de l'habitatge és un problema de país arreu, atès que fa 15 anys que pràcticament no es construeix a Catalunya.

Resumint el comportament per comarques de la indústria, hi ha 14 comarques catalanes on el VAB del sector industrial cau. I, d'aquestes 14, 7 són de Pirineus. És a dir, que aquestes 7 comarques del Pirineu no només perden VAB per l'agricultura i la construcció sinó també pel sector industrial. Els desequilibris territorials queden ben manifestats i ja es fa evident que requereixen de polítiques diferenciades per a què no quedin enrere del progrés econòmic.

Pel que fa al subsector "Indústries extractives, energia, aigua i residus" manté la mateixa pauta de comportament pràcticament arreu del territori, o bé es manté o bé creix molt lleugerament. Només hi ha fortes variacions en les comarques afectades per les noves polítiques energètiques que afavoreixen la introducció de noves energies renovables, sovint molt grans projectes empresarials. És un exemple clar de l'atenció que requereixen els grans projectes empresarials, ja siguin d'una empresa o conjunt d'empreses, pel seu impacte decisiu sobre algunes realitats locals.

Es constata que la pèrdua de teixit industrial es deu en bona mesura a la pèrdua de competitivitat de la indústria "Metal·lúrgia, maquinària, material elèctric i de transport" que ha deixat de ser competitiva arreu d'Europa i/o s'ha deslocalitzat. Tot i així, en algunes comarques resta una part d'aquesta indústria amb un comportament favorable.

A un bon nombre de comarques es produeix un comportament molt positiu del sector "Alimentació, tèxtil, fusta, arts gràfiques, química i cautxú". Tot plegat, porta a concloure que existeixen fets diferencials molt rellevants per comarques i que requereixen de polítiques molt ajustades a cada contrada.

Respecte al sector turístic al conjunt de Catalunya, la síntesi seria que no és menor entendre que hi ha 24 comarques catalanes on el sector Hostaleria ha perdut VAB en el període 2008-2019 i totes 24 mantenen una caiguda similar fins al 2023. I, aquestes comarques abracen tant comarques de Pirineus, com d'interior, com de costa. El sector turístic a Catalunya va a diferents ritmes segons les comarques i ha de crear més valor al territori, però no es pot generalitzar l'actual i repetitiu discurs mediàtic de que a Catalunya el turisme ha crescut massa en pes econòmic perquè l'evidència no ho sustenta.

Aquest treball en progrés, ja permet constatar que als darrers 15 anys els desequilibris a Catalunya han augmentat, de manera que actualment la diferent composició de teixit empresarial per comarques requereix de mesures més precises de política econòmica dissenyades per obrir noves oportunitats al territori i revertir la tendència per tornar a convergir. Cal prestar una atenció especial als grans projectes empresarials pel seu impacte al territori, un aspecte que apareix recurrentment al debat públic. Aquests projectes no són només públics o públic-privats (els més coneguts i publicitats) sinó també derivats de la tendència a una major concentració empresarial i sectorial. En definitiva, la prosperitat de les properes dècades a Catalunya també ha d'estirar el desenvolupament econòmic de les comarques.

Referències Bibliogràfiques

FERRÀS, X. (2023) "Catalunya: com avançar cap a una economia innovadora", Revista Econòmica de Catalunya, Núm. 87, juny, pàg.34-42.

FLUVIÀ, M. (2010) "Perspectives econòmiques de les comarques pirinenques: una mirada prospectiva i retrospectiva" Annals, Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès.

GUAL, J. et al. (1991) "La indústria catalana en els anys nouanta" Centra d'Informació i Desenvolupament Empresarial (Catalunya).

HERNANDEZ, J.M. et al. (2012) "Evolució i canvi estructural de la indústria catalana (1993-2010)" Revista Econòmica de Catalunya, Núm. 66, novembre, pàg. 86-95

MYRO, R. (2012) "Una política industrial per a la recuperació econòmica" Revista Econòmica de Catalunya, Núm. 66, novembre, pàg. 70-77

NADAL, J. et al. Directors (2003) "Atlas de la industrialización de España, 1750-2000". Fundación BBVA Crítica.

NADAL,J. et al. Directors (2012) "Atlas de la industrialització de Catalunya, 1750-2010" Fundación BBVA Crítica.

POVEDA, C. (2023) "Com afronta la indústria catalana els reptes de la nova política industrial europea?" Revista Econòmica de Catalunya, Núm. 87, juny, pàg. 15-23

PUIG, N. (2024) "Empreses i empresaris a Catalunya", Revista Econòmica de Catalunya, Núm. 89, Juny, 84-90

SANTANA, J.A. (2022) "El mercat de treball a Catalunya: condicionants en clau de model productiu" Revista Econòmica de Catalunya, Núm. 85, maig, pàg. 34-41

TIRADO-FABREGAT, D.A. et al. (2024) "Catalunya dins l'economia espanyola: del vapor a la intel·ligència artificial de màquina a vagó", Revista Econòmica de Catalunya, Núm. 89, Juny, 90-98

TORRENT, P. (2017) " Equilibri i model turístic" Revista Econòmica de Catalunya, Núm. 76, novembre, pàg. 41-46

Per a l'elaboració d'aquest estudi s'han utilitzat dades recollides i/o elaborades de les fonts següents:

- Institut d'Estadística de Catalunya
- Instituto Nacional de Estadística.

- Informes del BBVA, CaixaBank i Banco Santander.
- Informes de Cambres de Comerç
- PIMEC
- FOEG
- The Economist
- Banco de España
- Departament de la Vicepresidència i d'Economia i Hisenda, Generalitat de Catalunya
- Comissió Europea